Lisanî İlimler Dergisi
Journal of Linguistic Studies
Haziran / June 2026, 4 (1): 143-170

"Eğer"in Ötesinde: Arapça ve İngilizcede Şart/Koşul Cümlelerinin Linguistik Derinlikleri*

Beyond "If": Linguistic Depths of Conditional Sentences in Arabic and English

Arş. Gör. Dr. Ahmet Erkam SELVİ

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı
Gazi University, Faculty of Education, Department of Foreign Languages Education, Division of Arabic Language Education
ahmeterkamselvi@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0081-0666

Makale Bilgisi / *Article Information*

Makale Türü / *Article Types* : Araştırma Makalesi / *Research Article*
Geliş Tarihi / *Received* : 25.04.2026
Kabul Tarihi / *Accepted* : 03.06.2026
Yayın Tarihi / *Published* : 30.06.2026
Yayın Sezonu / *Pub Date Season* : Haziran / *June*
Cilt / *Volume*: 4 • **Sayı / *Issue*:** 1 • **Sayfa / *Pages*:** 143-170

Atıf / *Cite as*
SELVİ, A. E. (2026). "Eğer"in Ötesinde: Arapça ve İngilizcede Şart/Koşul Cümlelerinin Linguistik Derinlikleri, 4(1), 143-170.

Doi: 10.5281/zenodo.21041386

İntihal / *Plagiarism*
Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / *Copyright*©
LİDER, Lisanî İlimler Dergisi, uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Tüm hakları saklıdır.
Journal of Linguistic Studies is an international, scientific and peer-reviewed journal.
All rights reserved.
Dergimizde yayımlanan makaleler,
Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (CC BY 4.0) ile lisanslanmıştır.

The articles published in our journal are licensed under
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Öz: Bu çalışma, Arapça ve İngilizcede şart/koşul cümlelerini karşıtsal çözümleme yöntemiyle inceleyerek iki dil arasındaki yapısal ve anlamsal benzerlikler ile farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada Arapçada şart edatlarının fiil üzerinde cezm gibi morfolojik etkiler oluşturduğu, İngilizcede ise böyle bir yapısal değişimin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Arapçada bazı durumlarda cevap cümlesini bağlamak için kullanılan fâu'l-ceza yapısının İngilizcede zorunlu bir karşılığının olmaması önemli bir farklılık olarak belirlenmiştir. İngilizcede koşul cümlelerinin Type 0, Type 1, Type 2, Type 3 ve Type Mix şeklinde sınıflandırılması, zaman temelli

* Bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

daha sistematik ancak daha karmaşık bir yapı sunduğunu göstermektedir. Buna karşılık her iki dilde de şart ve sonuçtan oluşan iki temel yapı, edat kullanımı, edatsız cümle kurulabilmesi ve söz diziminde esneklik gibi önemli benzerlikler bulunmaktadır. Çalışma, semantik açıdan büyük ölçüde örtüşen bu yapıların, biçimsel düzeyde farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, dil öğreniminde karşıtsal çözümlemenin önemini vurgulamakta ve özellikle Arapça öğretiminde daha sistematik ve karşılaştırmalı yaklaşımların kullanılmasının öğrenme sürecini kolaylaştıracağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Şart Cümlesi, Koşul Cümlesi, Cevap Cümlesi, Karşıtsal Analiz

Abstract: This study aims to reveal the structural and semantic similarities and differences between Arabic and English conditional sentences through the method of contrastive analysis. The research finds that, in Arabic, conditional particles exert morphological effects on verbs, such as jussive marking, whereas no such structural change exists in English. Additionally, the use of fāʾ al-jazāʾ in Arabic to link the result clause—without a compulsory equivalent in English—emerges as a significant difference. In English, conditional sentences are categorized as Type 0, Type 1, Type 2, Type 3, and Type Mix, reflecting a more systematic yet comparatively complex tense-based structure. Nevertheless, both languages share key similarities, including a bipartite structure consisting of condition and result, the use of particles, the possibility of forming conditional sentences without explicit markers, and flexibility in word order. The study demonstrates that although these structures largely overlap at the semantic level, they diverge considerably at the formal level. The findings highlight the importance of contrastive analysis in language learning and suggest that adopting more systematic and comparative approaches—particularly in teaching Arabic—can facilitate the learning process.

Keywords: Conditional Sentence, Condition Clause, Subordinate Clause, Contrastive Analysis

Giriş

Dil, yalnızca bireyler arasında iletişimi sağlayan bir araç değil, aynı zamanda insanın düşünce dünyasını, algı biçimini ve gerçekliği kavrayış tarzını yansıtan çok katmanlı bir sistemdir. Bu nedenle dillerin yapısal ve anlamsal özelliklerinin incelenmesi, yalnızca dilbilimsel bir faaliyet olmanın ötesinde, insan zihninin işleyişine dair önemli ipuçları sunar. Özellikle farklı dil ailelerine mensup dillerin karşılaştırmalı olarak ele alınması, bu sistemlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyarak hem teorik dilbilim çalışmalarına hem de uygulamalı dil öğretimine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede cümle yapıları, bir dilin mantıksal örgütlenmesini, anlam üretim biçimlerini ve ifade gücünü doğrudan yansıtan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Şart/koşul cümleleri, dilde sebep-sonuç ilişkisini kuran en önemli yapılardan biri olarak dikkat çekmektedir. Bir eylemin, durumun ya da olgunun gerçekleşmesini belirli bir koşula bağlayan bu yapılar, yalnızca gramatik bir kalıp değil, aynı zamanda düşüncenin koşulluluk ilkesi etrafında nasıl şekillendiğini gösteren işlevsel bir araçtır. Bu yönüyle şart cümleleri, dilin mantıksal ve kavramsal boyutunu anlamada önemli bir inceleme alanı sunar. Arapça ve İngilizce gibi farklı dil ailelerine ait iki dilde bu yapıların incelenmesi hem biçimsel farklılıkları hem de anlam üretim süreçlerindeki ortaklıkları ortaya koymak açısından dikkat çekicidir.

Arapça, kök-temelli morfolojik yapısı ve fiil çekim sistemindeki zenginlik ile şart cümlelerinde belirgin gramatik değişiklikler barındırırken; İngilizce, daha analitik bir dil olarak zaman ve yardımcı fiiller üzerinden işleyen farklı bir koşul sistemi sunmaktadır. Bu durum, iki dil arasında yalnızca yüzeysel değil, derin yapısal ve kavramsal farklılıkların bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte her iki dilde de şart ve sonuç ilişkisine dayalı cümlelerin varlığı, insan zihninin evrensel düşünme kalıplarına işaret etmektedir.

Bu çalışmada, Arapça ve İngilizcede şart/koşul cümleleri karşıtsal çözümleme yöntemi çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, her iki dildeki şart yapılarının gramatik özelliklerini, kullanım biçimlerini ve semantik boyutlarını karşılaştırmalı olarak analiz etmek; benzerlik ve farklılıkları sistematik bir biçimde ortaya koymaktır. Ayrıca bu analizler doğrultusunda, özellikle yabancı dil öğrenimi sürecinde karşılaşılan güçlüklerin nedenlerini belirlemek ve bu güçlüklerin aşılmasına yönelik pedagojik çıkarımlar sunmak hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca iki dilin gramatik yapılarının karşılaştırılmasını değil, aynı zamanda dilin düşünceyle olan ilişkisini ve öğrenim süreçlerine olan etkisini de değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle hem teorik dilbilim alanına katkı sunması hem de Arapça ve İngilizce öğretiminde daha bilinçli ve etkili yöntemlerin geliştirilmesine zemin hazırlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı karşıtsal çözümleme ekseninde cümle yapılarından yola çıkarak Arapça ve İngilizce şart cümlelerinin ya da diğer bir adıyla koşul cümlelerinin analiz edilmesidir. Bu analizler sonucunda her iki dil arası veya Türkçeye tercüme yapılırken karşılaşılan zorluklara dikkat çekerek bu zorlukları minimum seviyeye indirmek ve bu analizleri Arapça öğretimine entegre etmek bu makalenin amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada dilbilim içinde yer alan karşıtsal çözümleme metodunun konu anlatımlarında sistematik bir biçimde kullanılması alana sağlanan ye-

niliklerden bir parça olma özelliğini taşımaktadır. Araştırma, İngiliz dili öğreniminde izlenen pratik ve prodüktif yolun Arap dili öğreniminde de izlenilmesi gerekliliği açısından önem içermektedir.

Araştırmanın diğer bir önemi ise, karşıtsal analiz sonuçlarında ortaya çıkan çözüm önerilerine ek olarak öğrenim sürecinde bulunan yabancı dilin cümle oluşturma mantığını kazandırabilmesi ve herhangi bir metindeki ana cümle ve yan cümlenin cümle içerisindeki konumunu ve fonksiyonunu anlayarak isabetli çeviri yapılabilmesine katkı sağlayabilmesidir.

Yöntem

Nitel araştırma metodolojisinin benimsendiği bu çalışmada, veri toplama aracı olarak doküman analizi tekniği tercih edilmiştir. Olguları doğal ortamlarında bütüncül ve derinlemesine bir perspektifle ele alan nitel yaklaşım; gözlem ve mülakat gibi tekniklerin yanı sıra belge incelemesine de dayanmaktadır. Bu kapsamda kullanılan doküman analizi yöntemiyle, ilgili yazılı materyaller sistematik bir içerik incelemesine tabi tutularak ayrıntılı biçimde çözümlenmiştir

1. Arapça Şart Cümlesi

Arap dilinde bir fiilin, olayın ya da durumun gerçekleşmesini belirli koşullara bağlayan unsurlar bulunmaktadır. Türkçede bu yapı “dilek-şart kipleri” olarak adlandırılırken, Arapçada أدوات الشرط yani şart edatları şeklinde ifade edilir. Literatürde bu unsurlar; şart üslûpları, şart isimleri, şart harfleri ya da iki muzâri fiili cezmeden edatlar gibi farklı adlarla anılsa da, en kapsayıcı ve yerinde kullanımın “şart edatları” olduğu söylenebilir. Özellikle Arapçayı ikinci dil olarak öğrenenler için “şart ismi” ifadesi yanıltıcı olabilir; zira bu edatlar tek başlarına tam bir anlam ifade etmezler. Aynı şekilde “harf” terimi de günümüzde çoğunlukla fonem anlamını çağrıştırdığı için kavramsal karışıklığa yol açabilir. Ayrıca Arapçada şart anlamı taşımasına rağmen iki muzâri fiili cezmetmeyen edatların da bulunması, “şart edatları” veya “şart üslûbu” ifadelerinin daha uygun ve çağdaş olduğunu göstermektedir.

Şart cümlesinin yapısına dair olarak Sîbeveyhî modern anlamda doğrudan bir tanım sunmamıştır. Onun yaklaşımı daha çok şart yapılarında kullanılan unsurların tespitine yöneliktir. Bu çerçevede, söz konusu yapıları incelediği ve “باب الجزاء” olarak adlandırdığı bir bölüm ayırmıştır. Sîbeveyhî, “şart” terimi yerine “ceza” kavramını tercih etmiş; bu kullanım, şart yapılarının tarihsel süreçteki en eski adlandırmalarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu adlandırmanın temelinde, bir duruma verilen karşılık ya da cevap anlamı yatmaktadır. Nitekim bu yaklaşımın kaynağı, şart cümlelerinde kullanılan edatların aynı zamanda soru cümlelerinde de yer almasıyla ilişkilendirilmektedir (Hicâzî, 1981, s. 53). Bu doğrultuda, sonraki dönemlerde yapılan çalış-

malarla şart cümlelerinin gramatik yapısı sistemleştirilmiş ve günümüzdeki biçimine ulaşmıştır.

Bu bağlamda şart edatı, iki cümleyi birbirine bağlayan mebnî bir unsur olarak tanımlanır (Ni‘me, 1928, s. 126). Bu edatlar arasında yalnızca أي edatı mebnî değildir. Arapçada şart cümlesi temelde iki bölümden oluşur: ilki şart cümlesi, ikincisi ise cevap cümlesidir (Alhawary, 2016, s. 124). Farklı bir yaklaşıma göre ise Modern Standart Arapçada şart yapısı, şart fiili ile cevap ya da ceza fiilinden meydana gelir (Badawi, 2004, s. 637). Şart edatlarından sonra gelen bu iki fiil, sırasıyla “şart” ve “cevap/ceza” olarak adlandırılır (el-Hâşimî, t.y., s. 344–345). İkinci fiilin “cevap” ya da “ceza” olarak isimlendirilmesi, onun bir soruya verilen yanıtı ya da bir eylemin karşılığını temsil etmesiyle ilişkilidir. Bu nedenle ikinci fiil, konum itibarıyla ya bir cevabı ya da yapılan işin karşılığı olan sonucu ifade eder (İbn Hişâm el-Ensârî, 2009, s. 181).

Arapçada bazı şart edatları, şart fiiliyle birlikte hem mâzi hem de muzâri fiillerle kullanılabilirken, bazıları yalnızca mâzi fiillerle kullanılmaktadır. Bu edatlardan bir kısmı muzâri fiilleri cezmederken, bir kısmı ise cezmetmez. Şart fiilinin mâzi olması durumunda cevap fiili mâzi, muzâri veya “fa” ile birlikte gelecek zaman anlamı taşıyacak şekilde gelebilir. Şart fiilinin muzâri olması hâlinde ise cevap fiili genellikle muzâri ya da yine “fa” ile birlikte gelecek zaman kipinde kullanılabilir.

Bunlara ek olarak, Arapçada zarf cümleciklerinin başında yer alan bazı zaman zarfı edatları da anlam bakımından şart üslûbuna uygun şekilde kullanılabilmektedir. Bu tür edatlar, belirli koşullar altında zaman bildirmekle birlikte aynı zamanda şart anlamı da taşırlar. Yapılan incelemelerde, bu tür zaman zarfı edatlarının gerek Arapça gerek Türkçe gerekse İngilizce geleneksel dilbilgisi kaynaklarında şart cümleleri başlığı altında ele alınmadığı görülmüştür. Ancak bu durum, söz konusu edatların günlük ve yaşayan dilde şart anlamıyla kullanılmadığı anlamına gelmez. Bu nedenle, bu çalışmada zarf cümleciklerinin başında yer alan bu zaman edatları, kullanımda şart anlamı taşıdıkları için cezmetmeyen şart edatları kapsamında değerlendirilmiş ve örneklendirilmiştir. Nitekim Arapçada şart edatları genel olarak “cezm edenler” ve “cezm etmeyenler” olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

1.1. Cezm Eden Şart Edatları

Arapçada cezm eden şart edatları, yalnızca muzâri fiilleri cezm etme özelliğine sahiptir. Bu edatlar mâzi fiillerle birlikte kullanıldıklarında ise herhangi bir cezm etkisi göstermezler. Söz konusu edatların Türkçe karşılıkları ve kullanım biçimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Cezm Eden Şart Edatları

Arapça	Türkçe	Kullanım Şekli
إنْ	eğer / şayet / -se -sa	+ mâzi / muzâri
إذْما	eğer / şayet / -se -sa	+ mâzi / muzâri
مَنْ	kim / her kim	+ mâzi / muzâri
ما	ne / her ne	+ mâzi / muzâri
مهما	her ne / ne kadar	+ mâzi / muzâri
متى	ne zaman	+ mâzi / muzâri
أيّان	ne zaman	+ mâzi / muzâri
أينَ	nereye / nerede	+ mâzi / muzâri
أينما	nereye / nerede	+ mâzi / muzâri
أنّى	nereye / nerede	+ mâzi / muzâri
حيثما	her nereye / nerede	+ mâzi / muzâri
أيّ	hangi	+ isim + haber
كيفما	nasıl / her nasıl	+ mâzi / muzâri

Şart fiilinin mâzi, cevap fiilinin ise muzâri olduğu durumlarda, cevap fiilinin hem ref hem de cezm hâlinde gelmesi mümkündür. Örneğin; من تبرع بجزء من ماله للفقراء ينال (ينل) أجرا cümlesinde, "Kim malından fakirlere bağışta bulunursa karşılığını alır" anlamı verilmekte olup, cevap fiili hem ينال (ref) hem de ينل (cezm) şeklinde kullanılabilir (Abdu'l-A'lîm İbrahim, t.y., s. 390).

Cezm Eden Şart Edatları Cümle Örnekleri

1) **إنْ تفتحْ** الموسوعات **وتطالعها تكتسبْ** معارفَ نافعةً وغريبةً.

Şayet** ansiklopedileri **açıp okursan** faydalı ve ilginç bilgiler **edinirsin.

2) **إذْما تذهبوا** إلى القطبين **تشاهدوا** الأضواء القطبية.

*Kutuplara **giderseniz** kutup ışıklarını **görürsünüz**.*

3) **مَن يُحسِنْ** أداءَ عملِه **يكنْ** من أكثرِ الناسِ حبًّا لوطنه.

***Her kim** işini en iyi şekilde **yaparsa** ülkesini en çok sevenlerden **olur**.*

4) **ما يزرعْهُ** الإنسانُ **يجدهُ** عند الحصاد.

*İnsan **ne ekerse** hasat zamanı **onu bulur/onu biçe**r.*

5) a) إنْ **يُوقِّرْ** الصغارُ الكبارَ **يبادلْهم** الكبارُ المحبةَ.

***Eğer** küçükler büyüklere saygı **gösterirse** büyükler de onlara sevgiyle **karşılık verir**.*

b) إنْ وقَّرَ الصغارُ الكبارَ بادلَهم الكبارُ المحبةَ.

***Şayet** küçükler büyüklere **saygı gösterirse** büyükler de onlara sevgiyle **karşılık verir**.*

edatı hem muzâri hem mâziden önce gelmiştir ve إن- Bu örnekteki gibi cümle anlamı aynıdır.

1.2. Cezm Etmeyen Şart Edatları

Arapçada cezm almayan şart edatları, şart cümlesinde muzâri fiilin başına geldiklerinde fiili cezm etmezler. Bu edatların bir kısmı hem geçmiş (mâzi) hem de geniş/gelecek (muzâri) zamanlarda kullanılabilirken, bazıları ise yalnızca mâzi fiillerle sınırlı olarak kullanılır. Bu ayrım aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Cezm Etmeyen Şart Edatları

Arapça	Türkçe	Kullanım Şekli
لو	eğer / şayet / -se -sa	+ mâzi / muzâri
إذا / إذا ما	eğer / şayet / -se -sa	+ mâzi / muzâri
إلا إذا ...	-medikçe / -mazsa	+ mâzi / muzâri
ما لم ... (فإنّ)	-medikçe / -mazsa	+ muzâri
عندما	-dığında / eğer	+ mâzi / muzâri
حينما	-dığında / eğer	+ mâzi / muzâri
حين	-dığında / eğer	+ mâzi / muzâri
ما دام	-dığı müddetçe / eğer	+ mâzi / muzâri
طالما	-dığı müddetçe / eğer	+ mâzi / muzâri
كلّما	-dığında / eğer	+ mâzi
لَمّا	-dığında / eğer	+ mâzi
ما إذا كان ... أم ...	ya … ya (da) … … mı, yoksa … mı	+ mâzi / muzâri

Bu edatlar arasında yer alan إذا ve لو için bazı kaynaklarda yalnızca mâzi fiille kullanıldıkları belirtilse de, bu iki edatın bazen muzâri fiille de kullanılabildiği görülmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitte, birinin mâzi, diğerinin ise muzâri fiille kullanıldığı örnekte olduğu gibi bu durum ortaya çıkmaktadır:

والنفسُ راغبةٌ إذا رغّبتَها وإذا تُرَدُّ إلى قليلٍ تقنعْ

Nefis, şayet bir şeye teşvik edersen ona rağbet eder, az olana yönlendirilirse de kanaat eder.

Şairi: Ebû Züeyb el-Huzelî/Bahir: Kâmil (Bulut, 2023, s. 145-146)

Diğer tarafran اذإ ve ول edatlarının mukaddes kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de de muzâri fiil ile beraber geçtiği misâller vardır.

Örnekler:

1) وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاۤءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ.

Kendilerine âyetlerimiz okunduğunda, "Duyduk duyduk! İstesek elbette bunun benzerini biz de söyleriz, bu eskilerin masallarından başka bir şey değil" dediler (Kur'ân, 8:31).

2) لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَـًٔا اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ.

Eğer sığınacak bir yer, barınacak mağaralar veya girilecek bir kovuk bulsalardı, hemen koşup oraya sokulurlardı (Kur'ân, 9:57).

Yukarıdaki şiir ve Kur'ân-ı Kerîm örneklerinden de anlaşılacağı üzere إذا ve لو edatları, klasik kaynaklarda çoğunlukla mâzi fiille birlikte kullanılsa da, bazı bağlamlarda muzâri fiille de kullanılabilmektedir. Günlük dilde de bu kullanımın örneklerine rastlanmaktadır. Bununla birlikte genel kabul, bu iki edatın mâzi kullanımının daha yaygın olduğu yönündedir.

Bunlara ek olarak, لو edatının cevabının başına vurgu amacıyla ل harfi gelebilir. Ancak Arapçada sık yapılan hatalardan biri, bu ل harfinin إذا edatının cevabında da kullanılmasıdır (Abdu'l-A'lîm İbrahim, t.y., s. 352).

Öte yandan, إذا ile إذا ما arasında anlam bakımından herhangi bir fark yoktur. Yani إذا ما edatı da إذا gibi olumlu (olumsuzluk içermeyen) bir yapıya sahiptir. Bu edatların olumsuz biçimi ise إذا لا / إذا لم ve لو لا / لو لم yapılarıyla oluşturulmaktadır.

Örnekler:

1) **لو درستَ** جيدًا **لنجحتَ** في الامتحان.

***Şayet** iyi **çalışsaydın**, sınavı **geçerdin**.*

2) **إذا زرتَ** إسطنبول، **فلا تفوّت** مشاهدة آيا صوفيا.

***Eğer** İstanbul'u **ziyaret edersen**, Ayasofya'yı görmeyi **kaçırma**.*

3) **إذا ما** صحيت مبكرًا **فستلحقُ** بالقطار.

***Eğer** erken **uyanırsan**, trene **yetişirsin**.*

4) **إذا لم** تستيقظْ باكرًا، **فستتأخر** عن المدرسة.

***Eğer** erken **uyanmazsan**, okula **geç kalırsın**.*

Arapçada cezm etmeyen şart edatları, cezm edenlere kıyasla daha sık kullanılmaktadır. Bunun temel nedeni, bu edatlarla kullanılan fiillerin herhangi bir değişime uğramadan olduğu gibi kalmasıdır. Bu durum, cezm etmeyen edatların kullanımını daha pratik ve işlevsel hâle getirmekte, dolayısıyla daha çok tercih edilmelerine yol açmaktadır.

Bu grupta yer alıp zaman zarfı cümleciklerinde de kullanılan **عندما، حينما، حين، ما دام، طالما** gibi edatların, şart anlamı taşıyabildikleri ve cümlede bütün hâlinde yan cümle oluşturdukları unutulmamalıdır.

Buna karşılık yalnızca mâzi fiillerle kullanılan **لما** genellikle geçmiş zaman anlamı verirken, yine sadece mâzi fiille kullanılan **كلما** ise tekrar eden bir durum bildirerek geniş zaman/alışkanlık anlamı ifade eder.

Cezm Etmeyen Şart Edatları Cümle Örnekleri

1) **إذا ما** سافرتَ إلى مدينةٍ جديدة **فستتعرفُ** على ثقافاتٍ مختلفة.

***Eğer** yeni bir şehre **gidersen**, farklı kültürleri **tanırsın**.*

2) **لو** شاركتَ في المشروع مع زملائك **لحققتم** نتائجَ أفضل.

***Şayet** projeye arkadaşlarınla **katılsaydın**, daha iyi sonuçlar **elde ederdiniz**.*

3) **إذا لم** تهتم بنظامك الغذائي **فستشعرُ** بالتعب بسرعة.

***Eğer** beslenmene dikkat **etmezsen**, çabuk **yorulursun**.*

4) **عندما** يزورُ أحدُ الأقاربِ بيتَنا **نُرحّبُ به** بحرارة.

*Akrabalardan biri evimizi **ziyaret ettiğinde** onu sıcak bir şekilde **karşılarız**.*

5) **حينما تصلُ** إلى السوق **تشتري** ما تحتاجه من مستلزمات.

*Markete **vardığında**, ihtiyacın olan malzemeleri **alırsın**.*

1.3. Şart Edatsız Şart Cümlesi

Arapçada dilin bir zenginliği olarak şart edatı kullanılmadan da şart cümleleri kurulabilmektedir. Bu kullanımda "خير الكلام ما قلّ ودلّ." ***sözün hayırlısı az ama öz olanıdır***. prensibinden hareketle ifade daha kısa ve yoğun hâle getirilir. Böyle durumlarda şart edatı cümleden düşürülür.

Bu yapıda muzâri fiilin başındaki şart edatı genellikle حذف edilir. Şart anlamı, ya cezm edilmiş muzâri fiil ya da emir kipi ile sağlanır. Cevap cümlesi de çoğu zaman cezmli muzâri fiil olur.

Ayrıca muzâri fiilin başında ف ve و bulunmaksızın; emir, nehiy, istifhâm, temennî, teraccî, arz ve tahzîz gibi talep bildiren yapıları takiben geldiğinde, bu fiil aslında takdiren إنْ edatlı bir şart cümlesinin cevabı sayılır ve bu sebeple meczum olur (Şirin, 2013, s. 45).

Şart Edatsız Şart Cümlesi Cümle Örnekleri

1) **تعملْ** بجدّ **تنجحْ** في الامتحان.

*Ciddi **çalış** sınavda **başarılı ol**.*

2) **تقرأْ** الكتابَ **تفهمْ** الدرسَ جيدًا.

*Kitabı **okursan**, dersi iyi **anlarsın**.*

3) **تذهبْ** مبكرًا **تصلْ** في الوقت المحدد.

*Erken **git**, belirlenen zamanda **ulaş**.*

1.4. Fâu'l-Ceza

Şart cümlesi ile cevap cümlesi arasında anlam ve yapı bakımından bir uyum bulunduğu daha önce belirtilmişti. Ancak bazı durumlarda cevap cümlesi, şart cümlesini doğrudan takip etmez. Böyle bir durumda, iki cümle arasındaki bağlantıyı kurmak için cevap cümlesinin başına فَ harfi getirilmesi gerekir (Hâlit bin Abdu'l-Azîz, 2019, s. 192).

Başka bir ifadeyle, bazı fiiller doğrudan "cevap fiili" konumunda kullanılmaya elverişli olmadığında, bu fiilin şart cümlesiyle ilişkisini göstermek amacıyla başına فَ getirilmesi zorunlu hâle gelir. Bu durum, cümleler arasındaki معنوي ve نحوي bağın korunmasını sağlar (Şirin, 2013, s. 31).

فَاءُ الجواب hem cezm eden şart edatlarından hem de cezm etmeyenlerden sonra gelebilir. Ancak cevap fiilinin başına ف harfinin gelmesinin zorunlu olduğu bazı durumlar vardır ve bu şartlar kaynaklarda farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin aşağıdaki şemada görüldüğü üzere, Mustafa el-Galâyînî bu durumları yedi temel madde hâlinde ele almaktadır.

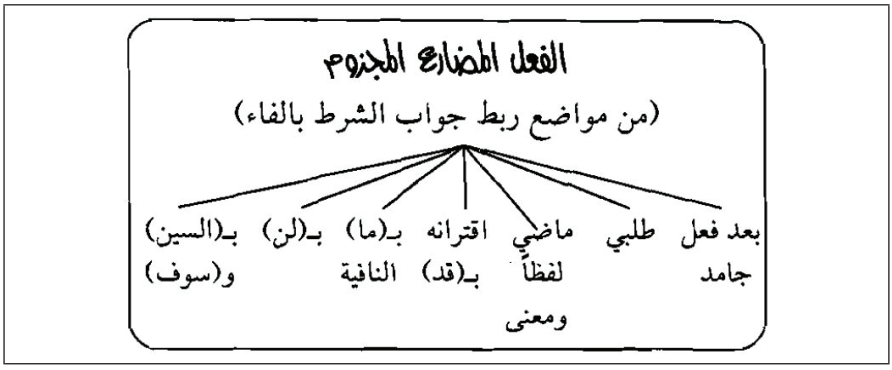

Şema 1. Arapça Fâu'l-Ceza Kâideleri (el-Galâyînî, 2010, s. 353)

Modern eğitim alanında, cevabın başına فَ harfinin gelmesini gerektiren bu kurallar, genellikle bir araya getirilerek beş temel başlık altında incelenir. Buna göre aşağıda belirtilen beş durumdan biri gerçekleştiğinde, cevap fiilinin başına فَ getirilmesi zorunlu hâle gelir.

1. Cevap cümlesinin isim cümlesi olarak geldiği koşulda.
2. Cevap cümlesi نعم - بئس - ليس - عسى gibi câmid bir fiil yani çekimsiz ya da yarı çekimli bir fiil olduğunda.

3. Cevap cümlesi emir cümlesi, nehiy (yasaklama) cümlesi, temennî cümlesi, soru cümlesi ve talebî cümle olduğunda.
4. Cevap cümlesinin başında لن - لا - ما gibi cümleyi negatifleştirecek olumsuzluk edatlarından birinin yer aldığı olumsuz çatılı bir cevap cümlesi olması durumunda.
5. Cevap cümlesi başında قد edatının bulunduğu mâzi cümlesi olduğunda ya da başında سوف - س harflerinin bulunduğu muzâri cümlesi olduğunda (Günday & Şahin, 2011, s. 463).

Fâu'l-Ceza Cümle Örnekleri

1) **إن تجتهدْ** في فهمِ القواعدِ النحويةِ وتحليلِ النصوصِ الأدبيةِ **فستتمكنْ** من تطوير مهاراتك اللغوية بشكلٍ ملحوظ.

***Eğer** dilbilgisi kurallarını anlamada ve edebî metinleri analiz etmede gayret **gösterirsen**, dil becerilerini belirgin şekilde **geliştirebilirsin**.*

2) **لو واظبتم** على قراءةِ المصادرِ الأكاديميةِ المتخصصةِ ومراجعةِ الدراساتِ الحديثةِ **فستتعمقْ** معارفكم في المجال العلمي الذي تدرسونَه.

***Şayet** uzman akademik kaynakları düzenli okur ve güncel çalışmaları **takip ederseniz**, okuduğunuz alandaki bilgileriniz **derinleşir**.*

3) **إذا التزمَ** الباحثُ بمنهجيةٍ علميةٍ دقيقةٍ في جمعِ البياناتِ وتحليلِها **فسيصلْ** إلى نتائجَ أكثرَ موثوقيةٍ وموضوعيةٍ في دراسته.

*Araştırmacı verileri toplama ve analiz etmede bilimsel bir yönteme **bağlı kalırsa**, çalışmasında daha güvenilir ve objektif sonuçlara **ulaşır**.*

4) **إن تُراجعِ** الطالباتُ الدروسَ بانتظامٍ وتطبّقْنَ ما تعلمنَه في سياقاتٍ مختلفةٍ **فسيزدادْ** مستوى الفهمِ والاستيعابِ لديهنّ بشكلٍ تدريجي.

***Şayet** öğrenciler dersleri düzenli tekrar eder ve öğrendiklerini farklı bağlamlarda **uygularlarsa**, anlama düzeyleri kademeli **olarak artar**.*

5) **لو التزمتَ** بإدارةِ وقتك بين الدراسةِ والبحثِ والقراءةِ النقديةِ للمصادرِ المختلفةِ **فستحققْ** تقدّمًا أكاديميًا ملحوظًا في فترةٍ قصيرة.

***Eğer** zamanını ders, araştırma ve eleştirel okuma arasında düzenli **yönetirsen**, kısa sürede akademik açıdan belirgin bir ilerleme **kaydedersin**.*

1.5. Cevap Cümlesinin Başta Gelmesi

Birçok dilde olduğu gibi Arapçada da devrik (mukaddem-muahhar) yapılar bulunmaktadır ve bu durum şart cümlelerinde de görülür. Şart fiilinin sonraya bırakılıp cevap fiilinin cümlenin başında yer alması konusunda Basralı dil âlimleri, şart edatının “sadrü’l-kelâm” hakkına sahip olduğunu belirterek bunun mümkün olmadığını savunmuşlardır. Buna karşılık Kûfeliler ise böyle bir yapının dilde mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir (Şirin, 2013, s. 38).

Günümüzde ise cevap cümlesinin başta yer aldığı kullanımlara sıkça rastlanmakta olup bu durum dilin doğal bir zenginliği olarak değerlendirilmektedir. Bu tür yapılarda cevap fiili şart fiilinin önüne geçtiğinde, şart yapısına bağlı bazı gramatik hükümler ortadan kalkar; fiil artık ne cezm alır ne de kendisinden önce فَاءُ الجواب kullanılması gerekir.

Cevap Cümlesinin Başta Gelmesi Cümle Örnekleri

1) **سأتمكنُ من إعدادِ** بحثٍ أكاديميٍّ متكاملٍ يعتمدُ على مصادرَ متعددةٍ ومعاييرَ منهجيةٍ دقيقةٍ **إذا واصلتُ** قراءةَ الدراساتِ الحديثةِ وتحليلَها بعمقٍ.

***Eğer** modern çalışmaları okumaya ve derinlemesine analiz etmeye devam **edersem**, çok sayıda kaynak ve bilimsel ölçütlere dayanan kapsamlı bir akademik çalışma **hazırlayabilirim**.*

2) **لن ينجحَ** مشروعُ الإصلاحِ التربويِّ في تحقيقِ أهدافِه المرجوّةِ **مهما بذلتِ** المؤسساتُ التعليميةُ من جهودٍ تنظيميةٍ وإداريةٍ معقّدةٍ **إذا لم يُراعَ فيه** التكاملُ بين الجانبِ النظريِّ والتطبيقيِّ.

*Eğitim kurumları ne kadar karmaşık idari ve organizasyonel **çaba gösterirse göstersin**, teorik ve uygulamalı yön arasında bütünlük **sağlanmazsa** eğitim reformu başarıya **ulaşmaz**.*

3) **قد تتطورُ** مهاراتُ الطالبِ التحليليةُ بشكلٍ ملحوظٍ في التعاملِ مع النصوصِ اللغويةِ والفكريةِ المعقدةِ **إذا واظبَ** على ممارسةِ النقدِ المقارنِ بين المدارسِ اللغويةِ المختلفةِ.

*Eğer farklı dil ekolleri arasında karşılaştırmalı eleştiri yapmaya **devam ederse**, öğrencinin analiz becerileri belirgin şekilde **gelişebilir**.*

4) **لن تتحققَ** الاستفادةُ الكاملةُ من التقنياتِ الحديثةِ في التعليمِ الرقميِّ **مهما تعددتِ** الوسائلُ التكنولوجيةُ المتاحةُ **إذا لم يُدرَّبِ** المستخدمون **على** توظيفِها بشكلٍ منهجيٍّ وواعٍ.

*Mevcut teknolojik araçlar ne kadar **çeşitli olursa olsun**, kullanıcılar bunları bilinçli ve sistemli kullanmaya **alıştırılmazsa** dijital eğitimden tam **verim alınamaz**.*

5) **سأستطيعُ تحليلَ** البنيةِ العميقةِ للنصوصِ الأدبيةِ الكلاسيكيةِ وتحليلَها تحليلاً نقديًّا متقدّمًا **إذا خصّصتُ** وقتًا كافيًا لدراسةِ السياقاتِ التاريخيةِ والثقافيةِ التي أُنتِجت فيها تلك النصوص.

***Şayet** bu metinlerin üretildiği tarihsel ve kültürel bağlamları incelemeye yeterli zaman **ayırırsam**, klasik edebî metinlerin derin yapısını anlayıp ileri düzeyde **analiz edebilirim**.*

2. İngilizce Koşul Cümlesi

İngilizcede de birçok dilde olduğu gibi koşul durumunu ifade etmek için kullanılan şart cümleleri (Conditional Clauses) bulunmaktadır. Bu yapılar, "if clause" olarak da bilinir ve iki temel cümle unsurundan oluşur: ana cümle (main clause) ve şart cümlesi (if/conditional clause). Ana cümlede sonuç ifade edilirken, şart cümlesinde bu sonucun hangi koşula bağlı olduğu belirtilir (Johnson, 1991, s. 321).

Los Angeles bölgesinde ESL öğretmenleri üzerine yapılan bir araştırmada Covitt, conditional clause yapılarının zorluk bakımından beşinci sırada yer aldığını belirtmiştir. Bunun temel nedeni, bu yapıların iki cümleden oluşan daha karmaşık bir sistem sunmasıdır. Ayrıca bu yapıların anlam varyasyonlarının, anadili İngilizce olan konuşurlar için bile zaman zaman zorlayıcı olabildiği ifade edilmiştir (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1983, s. 340).

İngilizcede koşul cümleleri genellikle if ile kurulur. Ancak bazı durumlarda should veya had gibi yapılar da aynı anlamı ifade edebilir. Örneğin: Should you go, I will go. (Eğer gidersen ben de giderim.)

Buna ek olarak, İngilizcede if ve whether edatları da koşul ya da dolaylı seçenek bildirme amacıyla kullanılabilir. Aralarındaki temel fark şudur: if genellikle açık ve tek yönlü koşullarda kullanılırken, whether iki seçenekli durumlarda tercih edilir ve çoğu zaman "or" yapısıyla birlikte kullanılır. Örneğin: The cook can't decide whether to bake a chocolate cake or a grape cake. (Aşçı çikolatalı kek mi yoksa üzümlü kek mi yapacağına karar veremiyor.)

Koşul cümleleri ayrıca gerçeklik (reality) ve gerçek dışılık (unreality) bakımından da sınıflandırılır. Bu bağlamda real condition (gerçek koşul) ve unreal condition (gerçek dışı koşul) olmak üzere iki ana kategori bulunmaktadır. Real condition, durumun gerçekleşme ihtimalini açık bırakırken; unreal condition, durumun gerçekleşmesinin beklenmediği veya varsayımsal olduğunu ifade eder (Quirk, Greenbaum, Leech & Svartvik, 1985, s. 1091).

Sonuç olarak İngilizce koşul cümleleri, hem yapısal hem de anlamsal açıdan oldukça gelişmiş ve çok katmanlı bir sistem sunmakta; bu nedenle ikinci dil olarak öğrenenler için belirli bir zorluk düzeyi taşımaktadır.

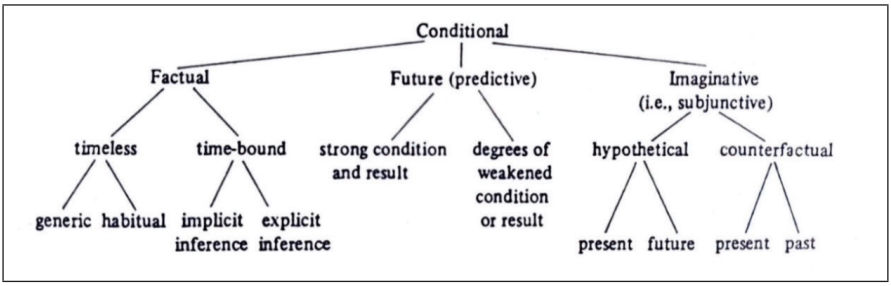

Şema 2. İngilizce Koşul Cümlesi İskeleti (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1983, s. 345)

Koşulun gerçekleşme durumuna ve zaman ilişkisine bağlı olarak İngilizcede temelde dört (bazı sınıflandırmalarda beş) tür koşul cümlesi bulunmaktadır (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1983, s. 345). Bu türler Type 0, Type 1, Type 2, Type 3 ve bazı kaynaklarda ayrıca Mixed Type olarak ele alınmaktadır.

Genel kabul gören gramer çalışmalarında Type 1, “real / possible (gerçek ya da muhtemel)” koşulları ifade ederken; Type 2 ve Type 3 ise “unreal / hypothetical (gerçek dışı ya da farazî)” durumları ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1983, s. 340). Bu sınıflandırma, koşulun gerçekleşme ihtimaline göre zaman yapılarının sistematik olarak değişmesini esas alır.

Bunlara ek olarak İngilizcede koşul yapıları yalnızca if-clause ile sınırlı değildir. WH edatlarıyla kurulan yapılar, edatsız (asyndetic) kullanımlar, ana cümlenin (main clause) başta geldiği yapılar ve farklı devrik (inversiyon) formlar da koşul anlamı taşıyabilmektedir. Böylece koşul cümleleri, yalnızca tek bir kalıba bağlı olmayan, oldukça esnek ve çok katmanlı bir yapı arz etmektedir.

2.1. Koşul Cümlesi Type 0

Type 0 koşul cümleleri, genellikle genel geçer gerçekleri ve değişmez doğa yasalarını ifade etmek için kullanılır. Bu tür yapılarda hem şart cümlesi hem de ana cümle çoğunlukla present tense ile kurulur ve zaman uyumu bakımından simetrik bir yapı görülür.

Bu çerçevede tüm present tense görünümleri kullanılabilir. Örneğin şart cümlesi present perfect ile kurulsa bile ana cümle present simple şeklinde gelebilir. Çünkü present perfect, görünüşte geçmişe ait olsa da etkisi hâlen devam ettiği için durumun güncel zamanla ilişkisi sürmektedir.

Bu yapılarda normal fiillerin yanı sıra yardımcı fiiller (auxiliary verbs) ve modal fiiller (can, must, should vb.) de kullanılabilir. Böylece Type 0 koşul cümleleri oldukça esnek bir yapı sergiler.

Genel olarak bu tür cümleler; bilimsel gerçekler, evrensel doğrular, alışkanlıklar ve her zaman geçerli olan durumlar ifade edilirken tercih edilir. Ayrıca gelecekte kesinlik taşıyan durumların anlatımında da kullanılabilmektedir.

Koşul Cümlesi Type 0 Cümle Örnekleri

1) **If** water **reaches** 100°C, it **boils**.

*Su 100°C'ye **ulaşırsa kaynar**.*

2) **If** people **do not eat**, they **become** weak.

*İnsanlar **yemek yemezse zayıflar**.*

3) **If** you **press** this button, the machine **stops**.

*Bu düğmeye **basarsan** makine **durur**.*

2.2. Koşul Cümlesi Type 1

Type 1 koşul cümlelerinde, şart cümlesi genellikle present tense ile kurulur ve bu bölümde fiil, yardımcı fiil ya da modal fiil kullanılabilir. Buna karşılık ana cümle çoğunlukla future tense ile ifade edilir (Penston, 2005, s. 91).

Ana cümlede gelecek zaman ifade edilirken yalnızca will + verb yapısı değil, aynı zamanda gelecek anlamı taşıyan simple present ve present continuous yapıları da kullanılabilir. Böylece Type 1 yapılar, gerçekleşme ihtimali bulunan durumları farklı zaman yapılarıyla ifade etme esnekliğine sahiptir.

Koşul Cümlesi Type 1 Cümle Örnekleri

1) **If** you **study** regularly, you **will pass** the exam.

***Şayet** düzenli **çalışırsan**, sınavı **geçeceksin**.*

2) **If** it **rains** tomorrow, we **will stay** at home.

*Yarın yağmur **yağarsa** evde **kalacağız**.*

3) **If** she **calls** me later, I **shall help** her.

Eğer *daha sonra beni* ***ararsa****, ona* ***yardım edeceğim****.*

2.3. Koşul Cümlesi Type 2

Type 2 koşul cümleleri, gerçekleşmesi mümkün olmayan ya da olasılık dışı kabul edilen durumları ifade eder (Foley & Hall, 2003, s. 122). Bu yapı, şimdiki zamanda gerçekleşmeyen bir durumu anlatmak için geçmiş zaman biçimlerinin kullanılmasıyla oluşturulur.

Şart cümlesi (if-clause) genellikle past simple ile kurulur; ana cümlede ise would, could veya might + Vbase yapıları yer alır. Bu yapı biçimsel olarak geçmiş zamana ait görünse de anlam bakımından şimdiki zamana yönelik varsayımsal durumları ifade eder. Bu durum hem İngilizcede hem de Türkçede benzer bir mantıkla görülür. Türkçede de "Param olsaydı araba alırdım" örneğinde olduğu gibi, fiiller geçmiş zaman yapısındadır ancak anlam şimdiki zamana işaret eder.

Type 2 yapılarında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da "were" kullanımının yaygınlığıdır. Özellikle I, he, she, it gibi zamirlerle birlikte teorik olarak was kullanılabilse de standart ve yaygın kullanımda tüm zamirlerle birlikte were tercih edilir.

Koşul Cümlesi Type 2 Cümle Örnekleri

1) **If** we **lived** near the sea, we **would go** swimming every day.

Şayet *deniz kenarında* ***yaşasaydık****, her gün yüzmeye* ***giderdik****.*

2) **If** I **had** more time, I **would learn** another language.

Daha fazla vaktim ***olsaydı****, başka bir dil* ***öğrenirdim****.*

3) **If** she **were** rich, she **could travel** the world.

Eğer ki *zengin* ***olsaydı****, dünyayı* ***gezebilirdi****.*

2.4. Koşul Cümlesi Type 3

İngilizcede Type 3 koşul cümleleri genellikle past conditional olarak adlandırılır. Hem koşul cümlesi hem de ana cümle geçmiş zamanı işaret eder. Bu yapı, geçmişte gerçekleşmemiş bir olayın tersini düşünmek ve bu varsayımsal koşulun sonucunu ifade etmek için kullanılır. Koşul kısmı had + V3

formülüyle kurulur; ana cümlede ise would / could / might + have + V3 yapısı yer alır (Penston, 2005, s. 93). Dolayısıyla, geçmişte yaşanmış ve tamamlanmış bir olayın zıddını varsayarak, bu koşulun sonucunu dile getirmek amacıyla başvurulan bir koşul türüdür (Öndeş, 2012, s. 193).

Koşul Cümlesi Type 3 Cümle Örnekleri

1) **If** he **had studied** harder, he **would have passed** the exam.

*Daha çok **çalışmış olsaydı**, sınavı **geçmiş olurdu**.*

2) **If** they **had left** earlier, they **could have caught** the train.

*Daha erken **ayrılmış olsalardı**, treni **yakalayabilirlerdi**.*

3) **If** I **had known** about the meeting, I **might have prepared** a presentation.

*Toplantıyı **bilmiş olsaydım**, bir sunum **hazırlamış olabilirdim**.*

2.5. Koşul Cümlesi Type Mix

Type mix koşul cümlelerinde zaman uyumuna sıkı sıkıya bağlı kalınmaz. Önceki türlerde koşul ve ana cümle arasında zaman uyumu gözetilirken, bu türde çapraşık zaman kullanımı mümkündür. Önemli olan, eylemin gerçekte hangi zamanda gerçekleştiğinin veya ifadenin hangi zamana ait olduğunun doğru biçimde belirlenmesidir (Buz, 2006, s. 275). Bu esneklik Türkçede de geçerlidir; koşul cümlesi geçmiş zamanda kurulabilirken ana cümle geçmiş, geniş ya da şimdiki zamanda olabilir. Aynı şekilde tersi de mümkündür. Dolayısıyla bu tür yapılarda zaman uyumu ve vakit uzlaşısı aranmaz.

Koşul Cümlesi Type Mix Cümle Örnekleri

If she **had taken** the job, she **would be living** in London now.

*O işi **kabul etmiş olsaydı**, şimdi Londra'da **yaşıyor olurdu**.*

If I **had studied** medicine, I am sure I **would be a doctor** today.

*Tıp **okumuş olsaydım**, bugün kesinlikle **doktor olurdum**.*

If they **had prepared** earlier, they **would not be struggling** now.

***Şayet** daha önce **hazırlanmış olsalardı**, şimdi **zorlanıyor olmazlardı**.*

2.6. Koşul Edatları ile Koşul Cümlesi

İngilizcedeki koşul bağlaçları, Arapçadaki şart edatlarıyla benzer şekilde anlamsal bir işlev taşır. Bu tür koşul cümleleri genellikle WH-edatları formlarıyla kurulur. İngilizce gramer kitaplarında bu edatlara sıkça yer verilir; çünkü yaşayan dilde aktif olarak kullanılmaktadır. Aynı durum Arapça için de geçerlidir. Arapça dilbilgisinde anlatılan şart/koşul edatlarının neredeyse tamamı İngilizcedeki karşılıklarıyla örtüşmektedir.

Bu bağlamda, İngilizcede bazı koşul cümleleri daha önce değinilen zarf cümleciği zaman edatları olan when, as long as, so long as ile oluşturulur. Bunların tümü tablolar halinde gösterilmektedir. Ayrıca İngilizcede on the condition that, supposing that gibi farklı kullanımlar ve birleşik yapılarla da koşul cümleleri kurulabilir; ancak bunlar edat özelliği taşımadığından bu bölümde ele alınmamaktadır.

Tablo 3. Koşul Edatları

İngilizce	Türkçe
whoever	her kim / kim
whatever	her ne / ne
whenever	her ne zaman / ne zaman
wherever	her nereye / nereye / neresi
everywhere	her nereye / nereye / neresi
whichever	herhangisi / hangisi
how … how …	nasıl …sa öyle …
when	-ırken / -dığında / -ırsa
as long as so long as	-dığı müddetçe / sürece -dığı takdirde
unless	-medikçe / -mazsa
whether … or …	ya … ya (da) … … mı, yoksa … mı

Koşul Edatları ile Koşul Cümlesi Örnekleri

1) **Whoever insults** others, eventually **loses** respect.

Kim *başkalarını* ***küçümserse****, sonunda saygısını* ***kaybeder****.*

2) **Whatever** you **decide**, I will **support** your choice.

***Ne karar verirsen ver**, senin seçimini **destekleyeceğim**.*

3) **Whenever** justice **is delayed**, society **suffers**.

*Adalet **ne zaman gecikirse**, toplum **acı çeker**.*

4) **Wherever** children **laugh**, hope **blossoms**.

*Çocuklar **nerede gülerse**, umut orada **filizlenir**.*

5) **Whichever** path you **follow**, **stay true** to your values.

***Hangi** yolu **izlersen izle**, değerlerine **sadık kal**.*

2.7. Koşul Edatsız Koşul Cümlesi

İngilizcede, herhangi bir if bağlacı ya da koşul edatı kullanmadan da kısa ve öz koşul cümleleri kurulabilir. Bu yapı, Arapçada da mevcuttur ve ilgili bölümde aynı başlık altında açıklanmıştır. Böyle cümlelerde koşul anlamı doğrudan fiil yapısıyla veya bağlamla ifade edilir; dolayısıyla koşul edatı yerine geçecek bir kelimeye ihtiyaç duyulmaz. Bu kullanım hem İngilizce hem Arapça dilbilgisinde yaşayan bir özellik olarak görülmektedir.

Koşul Edatsız Koşul Cümlesi Örnekleri

1) **Study** hard, **succeed**.

*Çok **çalış**, **başarılı ol**.*

2) **Work** honestly, **earn** respect.

*Dürüst **çalış**, saygı **kazan**.*

3) **Break** the rules, **face** the consequences.

*Kuralları **çiğne**, sonuçlarına **katlan**.*

2.8. Main Clause'un Başta Gelmesi

İngilizcede koşul cümlelerinde if clause ana cümlenin arkasında kalıp, ana cümle öne geçebilir. Bu yapıya Inverted Conditionals adı verilmektedir (Demir & Esen, 2018, s. 354). Böyle bir kullanım, cümlenin anlamında herhangi bir kayma ya da kapalılık oluşturmaz. Aynı durum Arapça için de geçerlidir ve ilgili bölümde "Cevap Cümlesinin Başta Gelmesi" başlığı altında ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

Main Clause'un Başta Gelmesi Cümle Örnekleri

1) Success **will be** yours **if** you never **give up**.

***Şayet** asla **pes etmezsen**, başarı senin **olacaktır**.*

2) We **could have solved** the problem yesterday **if** everyone **had cooperated**.

***Eğer** herkes işbirliği **yapmış olsaydı**, dün sorunu **çözebilirdik**.*

3) You **will stay** healthy if you **eat** balanced meals every day.

*Her gün dengeli öğünler **yersen**, sağlıklı **kalacaksın**.*

3. Arapça ve İngilizce Şart/Koşul Cümlesi Karşılaştırması

Türkçede Arap dili eğitiminde kullanılan terminolojide "Şart Cümlesi" ifadesi tercih edilirken, İngiliz dili eğitiminde ise "Koşul Cümlesi" ibaresi tercih edilmektedir. Her iki kavram da aynı anlama karşılık gelir.

Her iki dilde de şart/koşul cümleleri oluşturulurken çeşitli edatlardan yararlanılır. Bu edatlar, bağlama göre geçmiş, geniş, şimdiki veya gelecek zaman kipleriyle kullanılabilir. Dolayısıyla, ilgili edatların anlamları ve kullanım biçimleri karşılaştırmalı olarak tabloda ayrıntılı şekilde gösterilmektedir.

Tablo 4. Arapça ve İngilizce Şart/Koşul Edatları

Arapça	İngilizce	Türkçe	Kullanım Şekli
إنْ إذْما	if should had	eğer şayet	(Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
لو إذا / إذا ما	if should had	eğer şayet	(Arapçada muzâri fiili cezm etmeyen cümlelerde)

Tablo 4 devam

إلا إذا ... ما لم ... (فإنّ)	unless	-medikçe -mazsa	negatif anlamlı cümlelerde (Arapçada muzâri fiili cezm etmeyen cümlelerde)
ما إذا كان ... أم ...	whether … or … …	ya … ya (da) … … mı, yoksa … mı	iki seçenekli cümlelerde (Arapçada muzâri fiili cezm etmeyen cümlelerde)
مَنْ	whoever	her kim kim	insan için (Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
ما مهما	whatever	her ne ne	hayvan / obje / düşünce için (Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
متى أيّان	whenever	her ne zaman ne zaman	zaman / süre / vakit için (Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
كلّما	whenever	her ne zaman ne zaman	zaman / süre / vakit için (Arapçada sadece mâzi fiille)
أينما / أينَ أنّى حيثما	wherever	her nere her nereye her nerede	nasıllık / nitelik için (Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
أيّ	whichever	herhangisi hangisi	insan / hayvan obje / düşünce için (isim tamlaması hâlinde)
كيفما	how … how …	nasıl … sa öyle …	nasıllık / nitelik için (Arapçada muzâri fiili cezm eden cümlelerde)
عندما حينما حين	when	-ırken -dığında	zaman / süre / vakit için (zaman zarfı edatları)
لَمَّا	when	-ırken -dığında	zaman / süre / vakit için (Arapçada sadece mâzi fiille)
ما دام طالما	as long as so long as	-dığı müddetçe -dığı takdirde	zaman / süre / vakit için
x	x	-se -sa	edatsız

Arapça ve İngilizcedeki dilek-şart yapılarının mukayesesi, oldukça karmaşık bir dil bilgisel zeminde şekillenmektedir. Bu bağlamda, mevcut tablodaki verileri desteklemek amacıyla; her iki dildeki şart cümlelerinin örtüşen ve ayrışan niteliklerinin maddeler hâlinde çözümlenmesi, konunun daha sistematik ve net bir şekilde kavranmasına imkan tanıyacaktır.

1. Arapça harekeli bir dil olduğu için muzâri fiilin sonunu cezm eden ve etmeyen şart edatları bulunur; İngilizcede böyle bir yapı yoktur. Bu yapısal farklılık göz ardı edilmemelidir.
2. Arapçada bazı durumlarda cevap cümlesinin başına zorunlu olarak gelen fâul ceza vardır; İngilizcede böyle bir zorunlu ön ek yoktur, yalnızca isteğe bağlı olarak then kullanılabilir.
3. İngilizcede koşul cümleleri Type 0, Type 1, Type 2, Type 3, Type Mix şeklinde sınıflandırılırken, Arapçada bu kadar ayrıntılı segmentlere rastlanmaz.
4. Şart/koşul edatları bakımından her iki dil de benzer bir zenginliğe sahiptir.
5. Her iki dilde de koşul cümleleri kurulurken edatlardan yararlanılır.
6. Her iki dilde de edatsız koşul cümlesi oluşturmak mümkündür.
7. İsim cümleciklerinde kullanılan edatların bir kısmı, farklı işlevlerle şart/koşul cümlelerinde de kullanılmaktadır.
8. Zarf cümleciklerinde kullanılan bazı zaman edatları, anlam bakımından şart/koşul cümlelerinde de işlev görmektedir.
9. Her iki dilde de koşul cümlelerinde zaman dilimleri çapraşık biçimde kullanılabilir.
10. İngilizcede ana cümle başta gelebileceği gibi Arapçada da cevap cümlesi başta gelebilir.
11. İngilizcedeki Type Mix kapsamında çapraşık zaman kullanımı, Arapçada da aynı şekilde mümkündür.

Şart/Koşul Edatları Karşılaştırmalı Örnek Cümleler

Ör. 1:

If you **break** promises, you **lose** credibility.

إذا أَخلَفتَ الوعود، **تفقد** المصداقية.

*Sözünü **tutmazsan**, güvenilirliğini **kaybedersin**.*

Ör. 2:

إنْ حافظتَ على الطبيعة، فستحافظ عليك.

If you **protect** nature, it **will protect** you.

*Doğayı **korursan**, o da seni **korur/koruyacak**.*

Ör. 3:

Whoever lies constantly, nobody **trusts** him.

من يكذب باستمرار، **فلن يثق** به أحد.

***Kim** sürekli yalan **söylerse** ona kimse **güvenmez**.*

Ör. 4:

أي لغة تتعلم، **تكتسب** رؤية جديدة.

Whichever language you learn, you **gain** a new vision.

***Hangi dili** öğrenirsen öğren, yeni bir bakış açısı **kazanırsın**.*

Ör. 5:

If children **read** books, their imagination **expands**.

إذا ما قرأ الأطفال الكتب، **تتسع** مخيلتهم.

*Çocuklar kitap **okursa**, hayal güçleri **genişler**.*

Ör. 6:

Whatever you **cook** with love, it **tastes** better.

مهما طبختَ بالمحبة، فطعمه **يكون** أطيب.

***Her neyi** sevgiyle **pişirirsen** daha lezzetli **olur**.*

Ör. 7:

Whenever rain falls, the earth **revives**.

كلما نزل المطر، **انتعشت** الأرض.

***Ne zaman** yağmur **yağsa** toprak **canlanır**.*

Ör. 8:

أينما تغبْ العدالة، يسدْ الفوضى.

Wherever justice **is absent**, chaos **reigns**.

***Nerede** adalet **olmazsa** orada kaos **hüküm sürer**.*

Ör. 9:

If it **weren’t for** science, humanity **would remain** ignorant.

لولا العلم، **لبقيت** الإنسانية جاهلة.

*Bilim **olmasaydı**, insanlık cahil **kalırdı**.*

Ör. 10:

ما دامت الصداقة موجودة، فالحياة **لها معنى**.

As long as friendship exists, life **is meaningful**.

*Dostluk var **oldukça**, hayat **anlamlıdır**.*

Ör. 11:

If it **weren’t for** the Republic reforms, Türkiye’s education system **would be** much weaker today.

لولا إصلاحات الجمهورية، **لكان** نظام التعليم في تركيا **أضعف** بكثير اليوم.

***Eğer** Cumhuriyet reformları **olmasaydı** bugün Türkiye’nin eğitim sistemi çok **daha zayıf olurdu**.*

3.1. Arapça ve İngilizce Şart/Koşul Cümlesi Gruplandırması

Aşağıda sunulan Arapça ve İngilizce şart/koşul cümlelerine ait karşıtsal analizli dört kategori altındaki gruplandırma, Robert P. Stockwell, J. Donald Bowen ve John W. Martin’in The Grammatical Structures of English and Spanish adlı eserinde yer alan Hierarchy of Difficulty (Stockwell vd., 1973, s. 284) tablosundan ilham alınarak hazırlanmıştır. Bu tabloda gramer kategorileri, öğrenenlerin karşılaştığı güçlük derecelerine göre sistematik bir biçimde sıralanmakta; yapısal karmaşıklık, morfolojik etki, kip ve zaman uyumu, edat kullanımı ve bağlaçların işlevi gibi ölçütler dikkate alınmaktadır.

Tablo 5.1. Arapça ve İngilizce Edatlı Şart/Koşul Cümlesi Analizi

Kategori	Arapça	İngilizce	Yapısal Benzeşme	Semantik Benzeşme	Güçlük Derecesi
I	✓	✓	%60-70	%90-100	3

Tablo 5.2. Arapça ve İngilizce Edatsız Şart/Koşul Cümlesi Analizi

Kategori	Arapça	İngilizce	Yapısal Benzeşme	Semantik Benzeşme	Güçlük Derecesi
I	✓	✓	%90-100	%90-100	2

Tablo 5.3. Arapça ve İngilizce Şart/Koşul Cümlesi Başta Gelmesi Analizi

Kategori	Arapça	İngilizce	Yapısal Benzeşme	Semantik Benzeşme	Güçlük Derecesi
I	✓	✓	%70-80	%90-100	4

Tablo 5.4. Arapça ve İngilizce Çapraşık Şart/Koşul Cümlesi (Type Mix) Analizi

Kategori	Arapça	İngilizce	Yapısal Benzeşme	Semantik Benzeşme	Güçlük Derecesi
I	✓	✓	%60-70	%80-90	5

Sonuç

Bu çalışmada, farklı dil ailelerine mensup olan Arapça ve İngilizcede şart/koşul cümleleri karşıtsal çözümleme yöntemi çerçevesinde ayrıntılı biçimde incelenmiş; her iki dildeki yapısal, işlevsel ve anlamsal özellikler sistematik olarak ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, şart/koşul cümlelerinin yalnızca dilbilgisel bir unsur olmadığını, aynı zamanda dilin düşünceyi organize etme biçimiyle doğrudan ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Araştırma sonucunda, Arapçada şart edatlarının fiil üzerinde doğrudan morfolojik etkide bulunarak özellikle cezm yoluyla cümle yapısını şekillendirdiği, buna karşılık İngilizcede böyle bir morfolojik değişimin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, iki dil arasındaki en belirgin yapısal farklardan biri olarak öne çıkmaktadır. Arapçadaki فاء الجزاء (fâu'l-ceza) gibi zorunlu bağlayıcı unsurların İngilizcede karşılığının bulunmaması, çeviri ve öğrenim sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Öte yandan İngilizcede koşul cümlelerinin Type 0, Type 1, Type 2, Type 3 ve Type Mix gibi

kategorilere ayrılması, zaman-temelli daha sistematik fakat aynı zamanda daha karmaşık bir yapı sunduğunu göstermektedir.

Buna karşın, her iki dilde de şart/koşul cümlelerinin iki temel unsurdan (şart/koşul ve sonuç/cevap) oluşması, edat kullanımının yaygınlığı, edatsız yapıların mümkün olması ve cümle dizilişinde esneklik bulunması gibi önemli benzerlikler dikkat çekmektedir. Ayrıca her iki dilde de zaman zarfları ve bağlaçların şart anlamı kazanabilmesi, dilin dinamik ve bağlama dayalı yapısını ortaya koymaktadır. Bu benzerlikler, dil öğrenim sürecinde transfer kolaylığı sağlarken; farklılıklar ise özellikle ikinci dil ediniminde hata kaynağı olabilecek alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, şart/koşul cümlelerinin semantik düzlemde büyük ölçüde örtüşmesine rağmen yapısal düzlemde belirgin farklılıklar göstermesidir. Bu durum, dil öğrenen bireylerin yalnızca kelime ve gramer bilgisiyle değil, aynı zamanda hedef dilin düşünce sistematiğini kavramaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim özellikle Type 2 ve Type 3 gibi İngilizce yapılarda görülen zaman-anlam uyumsuzluğu ya da Arapçadaki cezm sistemi, öğreniciler açısından kavramsal zorluklar doğurabilmektedir.

Elde edilen veriler ışığında, karşıtsal çözümleme yönteminin dil öğretiminde son derece işlevsel bir araç olduğu bir kez daha teyit edilmiştir. Bu yöntem sayesinde öğrenicilerin anadilleri ile hedef dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları bilinçli şekilde fark etmeleri sağlanmakta; böylece öğrenme süreci daha sistematik ve kalıcı hâle gelmektedir. Özellikle Arapça öğretiminde İngilizce öğretiminde kullanılan pratik ve sistematik yaklaşımların adapte edilmesi, öğrenme verimliliğini artırabilecek önemli bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Arapça ve İngilizce şart/koşul cümleleri hem benzerlikler hem de farklılıklar bakımından zengin bir inceleme alanı sunmaktadır. Bu çalışma, söz konusu yapıların dil öğretimi, çeviri faaliyetleri ve dilbilimsel analizler açısından daha bilinçli ve sistematik bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamaktadır. Gelecek çalışmalarda, bu analizlerin uygulamalı öğretim materyallerine dönüştürülmesi ve öğrenici performansı üzerindeki etkilerinin incelenmesi, alana önemli katkılar sunacaktır.

Kaynakça

Alhawary, M. T. (2016). *Arabic grammar in context*. Routledge Press: Abingdon.

Badawi, E., Carter, M. G., & Gully, A. (2004). *Modern written Arabic a comprehensive grammar*. Routledge Press: Abingdon.

bin Abdu'l-Azîz, H. (2019). *en-Naḥvu'l-tatbikî*. Dâr'ul-Lulu: Mansûre.

Bulut, N. (2023). *Arap dilinde cezm etmeyen şart edatları ve Kur'ân ayetleri bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]: Sivas.

Buz, Y. (2006). *English grammar eleventh edition*. D Publishing: İstanbul.

Celce-Murcia, M., & Larsen-Freeman, D. (1983). *The grammar book an esl/efl teacher's course*. Newbury House Publishers: Rowley.

Demir, A., & Esen, S. (2018). *Develop your grammar*. Yargı Yayınevi: Ankara.

Eastwood, J. (1994). *Oxford guide to English grammar*. Oxford University Press: New York.

el-Galâyînî, M. (2010). *Câmi'u'd-durûsi'l-Arabiyye*. Mevsûa'tu'r-Risâle Nâşirûn: Dımaşk.

el-Hâşimî, A. (t.y.). *el-Kavâidu'l-esâsiyye li'l-lugâti'l-Arabiyye*. Dâru'l-Kutubi'l-İ'lmiyye: Beyrut.

Foley, M., & Hall, D. (2003). *Advanced learners' grammar*. Longman Press: China.

Günday, H., & Şahin, Ş. (2011). *Arapça dilbilgisi nahiv bilgisi*. Alfa Yayınları: İstanbul.

Hicâzî, M. F. (1981). *el-Cumletu'ş-şartiyye 'inde nuḥḥâtu'l-Arab*. Matâbi' Ḥecevî: Kahire.

İbn Hişâm el-Ensârî. (2009). *Şerḥu şuẕûri'ẕ-Ẕeheb fî ma'rifeti kelâmi'l-Arab*. Dâru'l-İḥyai't-Turâsi'l-Arabî: Beyrut.

İbrahim, A. A. (t.y.). *en-Naḥvu'l-vaẓifî*. Dâru'l-Maârif: Kahire.

Johnson, E. D. (1991). *The handbook of good English*. Facts on File Press: New York.

Kur'ân-ı Kerîm.

Ni'me, F. (1928). *Mulaḫḫasu'l-kavâidi'l-lugâti'l-Arabiyye*. Nahḍatu Mısır: Kahire.

Öndeş, N. S. (2012). *English grammar inside and out*. ELS Yayınları:İstanbul.

Penston, T. (2005). *A concise grammar for English language teachers*. TP Press: Ireland.

Quirk, R., & Greenbaum, S. (1993). *A university grammar of English*. Longman Press: England.

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. Longman Press: New York.

Stockwell, R. P., Bowen, J. D., & Martin, J. W. (1973). *The grammatical structures of English and Spanish* (6. bs.). University of Chicago Press

Şirin, M. M. (2013). *Şart edatlarının nahivciler ve fıkıh usulcüleri arasındaki yeri* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]: İstanbul.